

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

УКРАЇНСЬКІ ПЕДАГОГИ ПРО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

*Збірник матеріалів
Всеукраїнського науково-практичного семінару*

Київ-2016

УДК 37.035:172.15
ББК 78.005.22
У-45

*Затверджено до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
протокол №10 від 29 червня 2016 р.*

Редакційна колегія:

Березівська Л. Д. (голова редкол.), доктор педагогічних наук, професор, директор ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського;

Зозуля С. М., кандидат історичних наук, учений секретар ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;

Філімонова Т. В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу історії освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Літературний редактор:

Редько-Шпак Л. В., провідний редактор відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Рецензенти:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти Президії НАПН України.

Коляда Н. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Українські педагоги про національно-патріотичне виховання : зб. матеріалів Всеукр. наук. – практ. семінару /ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.] ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Зозуля С. М., Філімонова Т. В. ; літ. ред. Редько-Шпак Л. В. ; рецензенти Сухомлинська О. В., Коляда Н. М.] – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2016. – 60 с.

Збірник містить матеріали, в яких стисло викладено наукові повідомлення учасників Всеукраїнського науково-практичного семінару «Українські педагоги про національно-патріотичне виховання», що відбувся у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського 18 травня 2016 р.

УДК 37.035:172.15
ББК 78.005.22

ISBN 978-966-97408-7-8

© Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського, 2016

ЗМІСТ

ЗМІСТ	3
РЕФЛЕКСІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІВ РІЗНИХ ЧАСІВ ПРО ПАТРІОТИЗМ І НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ	6
<i>Л. Д. Березівська</i> УКРАЇНСЬКІ ПЕДАГОГИ ПРО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ: ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЖУРНАЛУ “ВІЛЬНА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА” (1917–1920)	7
<i>Г. І. Іванюк</i> ІДЕЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	8
<i>Н. І. Богданець-Білоskalенко</i> ПОГЛЯДИ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКУ ХХ СТ. НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ Й ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ	12
<i>Н. А. Kalініченко</i> ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ УДІЯЛЬНОСТІ ВАСИЛЯ КАЮКОВА (1945-2001)	14
<i>Н. М. Коляда</i> НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВНЗ	15
<i>В. Л. Федяєва</i> КУЛЬТУРА, ОСВІТА, ТРАДИЦІЇ ЯК ОБ’ЄКТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІКИ	16
<i>Г. В. Бєлан</i> НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНЦЕПТ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО РУХУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ	17
<i>С. М. Зозуля</i> НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ: СЕМАНТИКО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС	18
<i>І. В. Швецова</i> АКТИВІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІВ ТА СІМ’Ї У ЗАЛУЧЕННІ ДІТЕЙ ДО СПІЛЬНОЇ ПАТРІОТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	21
<i>О. О. Кравченко</i> ПЕДАГОГІЧНА ТА НАУКОВО–ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША (1819–1897)	22
<i>І. В. Албул</i> ВОЛОДИМИР НАУМЕНКО (1852–1919) У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ ТА ОСВІТИ	23
<i>Л. М. Заліток</i> ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АВТОРСЬКИХ КАЗОК ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО	24
<i>С. В. Тарнавська</i> САВА ХРИСТОФОРОВИЧ ЧАВДАРОВ ПРО ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В СІМ’Ї	26
<i>Л. І. Страйгородська</i> НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ПУБЛІКАЦІЯХ УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГА-ПРОСВІТИТЕЛЯ ОЛЕКСАНДРА ДОРОШКЕВИЧА	27
<i>А. В. Селецький</i> ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕТРА ХОЛОДНОГО	28
<i>Л. В. Рабаданова</i> ТЕОРІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ СПАДЩИНІ ПАМФІЛА ЮРКЕВИЧА	29
<i>Т. В. Янченко</i> ІДЕЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ УКРАЇНСЬКИХ ПЕДОЛОГІВ	30

<i>Л. В. Корж-Усенко</i> ІДЕЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ІСТОРІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	31
<i>Т. Г. Чикалова</i> ІДЕЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У СПАДЩИНІ ОЛЕКСАНДРА АНТОНОВИЧА ЗАХАРЕНКА	32
<i>С. Ю. Головчук</i> ІДЕЯ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТА-ДЕРЖАВНИКА В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ГРИГОРІЯ ВАЩЕНКА	33
<i>І. В. Леонтьєва</i> ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ ПАТРІОТИЗМУ (ЗА СПАДЩИНОЮ ОЛЕКСАНДРА ЛАЗУРСЬКОГО)	33
<i>О. В. Похілько</i> ІДЕЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ЮРІЯ ПЕТРОВИЧА СТУПАКА	35
<i>В. В. Олійник</i> ШКІЛЬНЕ СВЯТО ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ПРАКТИЦІ ПАВЛИСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО: СУЧАСНЕ ОСМИСЛЕННЯ	36
ПРОЕКТИ Й ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ	37
<i>К. О. Журба</i> СВОБОДА ЯК АСПЕКТ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ПРІОРИТЕТНОЇ В УЧНІВ ОСНОВНОЇ ТА СТАРШОЇ ШКОЛИ	38
<i>Н. М. Стеценко</i> ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У СІЛЬСЬКІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ	39
<i>Л. І. Меленець</i> УКРАЇНСЬКИЙ ДИТЯЧИЙ САДОК ЗА СОФІЄЮ РУСОВОЮ	40
<i>В. Ю. Щербина</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ЛЮБОВІ ДО РІДНОГО МІСТА У СУЧАСНІЙ СІМ'Ї ТА ШКОЛІ	41
<i>І. І. Хемчян</i> ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА В СИСТЕМІ ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ	42
<i>С. В. Кириї</i> ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЧЕРЕЗ КОМПЛЕКСНІ БІБЛІОТЕЧНІ ЗАХОДИ	44
<i>М. М. Голубка</i> МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ЯК СВІДОМОГО ПОЧУТТЯ	45
<i>С. А. Пазюк</i> ПАТРІОТИЗМ: ВІД ПРОТИЛЕЖНОГО	47
<i>Л. С. Лящук</i> ВИХОВУЄМО ПАТРІОТА	48
<i>В. М. Янченко</i> РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ЧИННИК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	49
<i>С. В. Федотенко</i> ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	50
<i>О. В. Панченко</i> ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	51
<i>Н. Богдан</i> ТЕХНОЛОГІЧНЕ ПОРТФОЛІО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ	52
ОБРАЗ БАТЬКІВЩИНИ В УКРАЇНСЬКИХ ПІДРУЧНИКАХ І ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІТЕЙ .54	
<i>Н. Б. Антоненць</i> ОБРАЗ БАТЬКІВЩИНИ В ПІДРУЧНИКАХ ДЛЯ ДІТЕЙ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ (1920–1940)	55

<i>Т. Л. Гавриленко</i> ОБРАЗ БАТЬКІВЩИНИ В ПІДРУЧНИКАХ З ЧИТАННЯ ДЛЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПЕРІОД ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ (1991–2001)	56
<i>Т. В. Філімонова</i> В.О.СУХОМЛИНСЬКИЙ: ЩОБ У СЕРЦІ ЖИЛА БАТЬКІВЩИНА	57
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	59

ПАТРІОТИЗМ: ВІД ПРОТИЛЕЖНОГО

Події останніх років в Україні засвідчили важливе й невідкладне завдання – виховання свідомого громадянина й патріота рідної землі. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ ст.) так визначила головну мету виховання: “Набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, формування у молоді, *незважаючи на національну належність, особистісних рис громадян Української держави*”. Роботі з патріотичного виховання надається в освіті першочергового значення.

Вікіпедія пояснює: “патріотизм (грец. *πατριώτης* – патріот)– сукупність морально-етичної та емоційної прив'язаності до Батьківщини, що визначає особу як громадянина”.

Людина насичує для себе це поняття духовними цінностями. Відомі українські педагоги, вчені, розкриваючи його зміст, наголошували на необхідності розбудови національних типів шкіл для народів, *які проживають* в Україні, шкіл, в яких дитина зростає з почуттям власної *національної гідності*, любові до Батьківщини і водночас *поваги до інших народів*, готовності до взаємного розуміння, взаємин спільної праці, спільних моральних обов'язків (С. Русова). В. Сухомлинський стверджував, що любов до Батьківщини починається із захоплення красою того, що бачить перед собою дитина, чим вона милується, в що вкладає частинку своєї душі».

Про мову, яка формує людську духовність, що є найкращим виразником духовної культури народу, яка відображає все багатство і багатогранність людського життя, говорив К. Ушинський. П. Бачинський представив результати дослідження з вивчення впливу нейролінгвоекотологічних чинників, одним з яких є рідна мова, на інтелектуальний розвиток дітей. Висновки такі: діти, що заговорили першою родовою мовою матері, встигали з усіх предметів на 90%, діти, які засвоїли першою родовою мовою батька, що не збігалася з мовою матері, отже, була нерідною за материнською лінією, – встигали з усіх предметів на 71%, діти, які засвоїли першою мову, що не була рідною родовою ні для батька, ні для матері, – встигали з усіх предметів на 52%.

“Патріотизм є в наш час почуття неприродне, нерозумне, шкідливе, що спричиняє велику частину того лиха, від якого страждає людство”. Ці слова належать Л. Толстому, російському просвітителю, публіцисту, релігійному мислителю. Він вважав, що саме різноманітні особливості в одязі етносу, мистецтві, культурі, мові, умов життя призводили до того, що кожний народ любить тільки себе і намагається підкорити собі інші народи, нібито більш слабкі, патріотизм лише роз'єднує, а не єднає людей. Проте в такому випадку йдеться про шовінізм, а не про патріотизм.

Така різна, багата культура кожного народу має збагачувати людство, а не знищувати його. Причиною війни є не патріотизм, а жадоба до грошей,

зздрість, що знищує на своєму шляху все, чого не може дотягнути. Російський шовінізм сьогодні демонструє себе повною мірою.

Через багато тисячоліть повертаються до нас забуті звичаї, обряди, бо в них – щедра, багата, дотепна й мудра душа українського народу.

Л. С. Ляцук
ВИХОВУЄМО ПАТРІОТА

Українці будують суверенну державу. Цей шлях нерівний і тернистий. А з огляду на події, що сталися в Україні після Революції гідності, дедалі більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму та активної громадянської позиції. Згідно з Конституцією України, законами України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, та Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2015-2019 роки, одним із пріоритетних завдань освіти є патріотичне виховання молодого покоління.

Формувати патріотизм і громадянську зрілість допомагає педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського. Педагог вважав, що виховання патріота і громадянина є одним з найголовніших і найскладніших завдань педагогіки. “Завдання вихователя полягає в тому, щоб відкрити перед кожним вихованцем усі джерела, якими живиться могутнє почуття любові до Батьківщини. Це і природа рідного краю, і мати з батьком, і рідне село, місто, підприємство, де працюють батьки, і славне минуле Вітчизни, її героїчна історія...”, – писав В. О. Сухомлинський.

Наслідуючи великого педагога, ми з першого класу виховуємо у дітей любов до рідної землі, своєї Вітчизни, мужнього й героїчного українського народу. Перший наш урок - про Батьківщину. Ми з дітьми створюємо куточок української землі, де ознайомлюємося з народними звичаями, розширюємо знання про державні та народні символи України. Особлива увага приділяється мові нашого народу. Саме через слово діди й прадіди передавали нам любов до рідного краю, народу, його духовної культури.

На уроці намагаємося донести до кожного учня розуміння того, що ми не просто українці, ми – народ з багатовіковою історією, мовою, культурою та звичаями, з якими на цій землі протягом багатьох століть жили наші предки.

Спираючись на вікові традиції нашого народу, слід також не забувати про те, що патріотичне виховання починається з сім’ї, а тому потрібно в дітей виховувати повагу до своєї родини та гордість за неї, відроджувати втрачені в наші дні поняття родинної історії, реліквії та традиції. Ми пропонуємо дітям вивчити родовід сім’ї і створити родовідне дерево. Пізніше, підсумовуючи виконану роботу, діти роблять висновок: “Всі дерева – роди – це могутній народ, якого нікому не здолати, поки він береже своє коріння і живиться його пам’яттю й історією”.

Переконані, що дуже важливо починати прищеплювати любов до рідної держави з самого малечку, адже патріотизм – це одна із найважливіших рис